

Waar ligt de sleutel tot ons leven?

Karin van der Molen

Het leven, dat wonderlijke weefsel van verlangen, dagelijkse realiteit, schoonheid en wreedheid. Maar de draden van het weefsel raken soms hopeloos in de knoop. De Japanse schrijver Haruki Murakami neemt ons in zijn romans mee op een intrigerende zoektocht naar een sleutel.

Ik moet bekennen dat ik al jaren nauwelijks meer zenboeken en aanverwante teksten inijk. De daarin beschreven wijsheden gaven me in het begin nog het gevoel ergens heen op weg te zijn, een leidraad te hebben, maar een paar jaar en vele boeken later begonnen die teksten me in de weg te zitten en te hinderen bij de meditatie. In plaats van een ruggensteun en een prikkel voor gedachten en gesprekken over de boeddhistische oefening, voelde ik een enorme kloof tussen waar ik was en waar ik volgens de boeken uit zou kunnen komen.

Alleen maar zitten, wilde ik nog. Geen koans, geen boeddhistische teksten, geen antieke en geen moderne. Maar ik las nog steeds graag, liefst literatuur die je van je à propos brengt, die je op een ander been zet. En soms vind je dan iets wat een opening lijkt te bieden.

Zo ontdekte ik niet zolang geleden een paar boeken van Haruki Murakami. *Kafka op het strand* en *De Opwindvogelkronieken*. Het zijn boeken die appelleren aan een diep verlangen, om het leven te onderzoeken, om de draden te ontwarren. Hoewel het zeker geen boeddhistische, laat staan zen-literatuur is, zijn het wel romans waar de zengboeddhistische wijsheid-platitude *Het is wat het is* op geniale wijze onderuit wordt gehaald. Want het leven is zo rijk geschakeerd en de zoektocht naar de menselijke identiteit zo complex dat het niet te vangen is in *Het is wat het is* alléén. Murakami laat in het leven van zijn personages het onderbewuste, de dromen en het bewuste vrij door elkaar lopen. Eigenlijk zoals ik het zelf ook ervaar, als ik stil ga zitten. Dan komen en gaan de gedachten, en soms, als ik nog niet gewend ben aan het vroege ritme van een sesshin, gaat die onophoudelijke gedachtestroom ongemerkt over in fel oplichtende herinneringen en korte dromen. Me daarvan bewustwordend, schud ik die dromen weer van me af. En probeer zo goed en kwaad als het gaat verder te mediteren, en te zien wat er op dat moment is. Bij Murakami is niets is wat het is. Dromen zijn geen bedrog, het alledaagse is niet saai maar tegelijkertijd ook niet ongevaarlijk, gebeurtenissen kunnen mensen voor het leven veranderen, heden, verleden en toekomst zijn alle drie present. En hoe gek dit ook allemaal klinkt, bij Murakami wordt het nooit surrealistisch. Zijn personages leven in de geschiedenis, in een heel gewone wereld waar uiteindelijk steeds het onmogelijke mogelijk is. Hun zoektocht is er altijd op gericht om de complexe werkelijkheid te begrijpen.

De Opwindvogelkronieken begint over een alledaagse jongeman Toru, die samen met zijn vrouw Kumiko in een alledaags flatje woont. Toru geniet net van zijn zelfverkozen werkloosheid als de kat wegloopt, en daarna verdwijnt plotseling ook zijn vrouw. Hoewel Toru een gemiddelde jonge man is die van nature geen rare dingen zal doen, raakt hij langzamerhand verstrikt in een situatie die hem uiteindelijk tot handelen zal dwingen. Hij moet antwoord zien te geven op de vraag: "Wie of wat ben je?"

Zijn zoektocht naar zijn vrouw en hun kat speelt zich voornamelijk af in de stilte (hij werkt immers niet meer en komt nauwelijks zijn huis uit). Toch komt hij in contact met een aantal merkwaardige figuren, die bruggen slaan tussen de werkelijkheid en de verbeelding. De ontmoeting met twee gestoorde maar bijzonder begaafde zussen, een origineel tienermeisje, een mode-ontwerpster en een bejaarde soldaat die de slachtingen in China net voor de Tweede Wereldoorlog heeft gadeslagen, zetten zijn alledaagse manier van redeneren in een ander licht. Langzamerhand wordt hem duidelijk dat hij zijn diepste vraag met denken niet

kan oplossen. Het raadsel waarom zijn vrouw hem zo onverwachts verlaten heeft, staat als een muur voor hem waar hij geen opening in kan vinden.

De werkelijkheid die steeds minder gaat lijken op de werkelijkheid zoals hij die tot een tijdje geleden ervoer, raakt steeds meer gepenetreerd door vreemde ervaringen waarvan hij niet weet of hij het gedroomd heeft of dat het echt is. Daarom geeft hij toe aan een diep verlangen om af te dalen in een drooggevalen waterput die hij ontdekt in de tuin van een leegstaand huis in zijn straat. Met een touwladder daalt hij af in de diepte en gaat gewoon maar op de bodem zitten. En zonder het zelf overigens zo te benoemen, gaat hij in die put mediteren. Dagenlang. En hij keert steeds weer terug naar die put. In het donker, de kou en de stilte stuit hij op zijn angsten, zijn verlangens, die hij beleeft als een gang door een labyrintachtig gebouw met donkere gangen en geheime kamers. Na vreemde en soms ook voor hemzelf onbegrijpelijke omzwervingen in en buiten de put, vindt Toru de sleutel tot zijn leven.

Ook Kafka ('kraai' in het Japans) in *Kafka op het strand* zoekt de afzondering op. Het is de vijftienjarige Kafka Tamura die van huis wegloopt, na de vervloeking die zijn tirannieke vader, over hem uitspreekt: Kafka zou met zijn moeder slapen en zijn vader doden. Door weg te lopen, probeert hij aan die voorspelling te ontkomen. Parallel aan de wederwaardigheden van Kafka loopt een tweede verhaallijn die de lotgevallen van de oude Nakata beschrijft. Nakata is als kind door een traumatische oorlogservaring beschadigd geraakt. Hij is een analfabeet zonder herinneringen met slechts een halve schaduw, die wel één opvallende eigenschap heeft: hij kan met katten praten. Kafka vindt onderdak in een grote bibliotheek en sluit vriendschap met de bibliothecaris, die hem laat onderduiken in een afgelegen huis in de bergen. Daar dompelt de jongen zich in de diepe stilte en in de natuur om hem heen. Hij is een beetje bang om in zijn eentje het bos te verkennen en de weg kwijt te raken. Dus blijft hij wachten in het huis, tot hij weer zal worden opgehaald. Het lange wachten, de stilte en het donker in het huis zonder elektriciteit brengen hem in een toestand voorbij alle zorgen over zijn hachelijke levenssituatie. Alle volwassenen die hij tegenkomt zijn op zoek naar eenwording; en proberen door de grenzen die het leven voor ze opwerpt heen te breken door open te staan voor het onbekende. De oude Nakata verlangt naar hereniging met de ontbrekende helft van zijn schaduw. Ook Kafka is op zoek naar iets, maar weet niet waarnaar en raakt in een impasse. Hij komt pas uit zijn crisis als hij de draden van het verleden in het heden heeft ontward, tijdens een verblijf in het huis in de bergen.

Murakami werpt in deze boeken de vraag op of onze werkelijkheid dé werkelijkheid eigenlijk wel is. Hoe zien en beleven wij onze werkelijkheid en onszelf en waardoor wordt dat bepaald? Het is wat het is geeft geen soelaas aan de soms absurde problemen waar we mee geconfronteerd worden. Het is dan ook niet zo gek dat de personages in zijn boeken behoefte hebben aan een totaal andere dimensie in een leven waar soms geen touw aan vast te knopen valt. Als ze op een muur stuiten, zoeken ze zonder uitzondering de stilte, een put, een leegstaand huis, om voor die muur te gaan zitten. Ze geven zich over aan een onbeschrijfelijk en toch heel herkenbaar verlangen, tot zich een opening voordoet.

Ik denk niet dat ik met deze korte inhoudsbeschrijvingen de magie van de boeken van Murakami recht kan doen. Het lezen van Murakami's werk bracht in elk geval iets in mij teweeg, zonder dat ik precies kan benoemen wat. Het is een herkennen van het verlangen dat het leven voortstuwt, van het zoeken naar een opening, terwijl je niet weet waar je die zoeken moet. En het mooie is dat het zoeken van Kafka en Toru beloond wordt, de deur wordt op een kiertje gezet. Daarbij beschrijft Murakami op zeer kleurrijke wijze dat er in de schijnbare eenduidigheid van de werkelijkheid plaats is voor tienduizend vormen.

De romans zijn misschien eerder psychologisch interessant dan dat ze religieus bedoeld zijn – interviews met Murakami geven in elk geval geen aanleiding om het laatste te denken. Maar de manier waarop de vraag 'wie ben ik?' door het hele werk als fundamentele vraag doorklinkt, maakt dat het voor mij toch raakt aan het zoeken dat aan de bron van het leven ligt.

Karin van der Molen